

Asia: VN/18359/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi kaivostoiminnasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Omakotiliitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston asetuksesta uudesta kaivostoiminnan asetuksesta.

Omakotiliitto edustaa pientalo- ja vapaa-ajanasukkaita, ollen alan ainoa valtakunnallinen edunvalvoja. Omakotiliitto on sitoutumaton ja yleishyödyllinen kansalaisjärjestö, jossa on jäseniä lähes 70 000 (kotitaloutta), jotka kuuluvat noin 230 paikalliseen jäsenyhdistykseen. Tarjoamme monipuolisia palveluita, neuvontaa (kuten rakentaminen, energia-asiat, lakineuvonta, pihaneuvonta) sekä tietoa asumiseen liittyvästä lainsäädännöstä.

Esityksen mukaan uusi asetus vastaa pääosin nykyisin voimassa olevaa asetusta, mutta siihen tehtäisiin lakiuudistuksen edellyttämät sekä muut tarpeelliset muutokset. Asetukseen esitetään tarkentavia säännöksiä esimerkiksi kaivostoiminnan lopettamisesta, vuosittaisista yleisölle avoimista tilaisuuksista sekä asian selvittämisestä ja yhteistyömenettelyistä saamelaiden kotiseutualueella, koltta-alueella ja erityisellä poronhoitoalueella.

Omakotiliitto esittää tässä lausunnossaan yleisiä huomioita pientalo- ja vapaa-ajan asukkaiden näkökulmasta ja pitää erittäin tärkeänä ilmoitusvelvollisuudesta huolehtimista ja vaikutusten arviointia, esimerkiksi jos asuinalueiden ja asuntojen lähellä suunnitellaan malminetsintää tai kaivostoimintaa. Omakotiliitto viittaa myös 12.4.2022 antamaansa lausuntoon koskien VN/12316/2019 (lausunto liitetekstinä tämän lausuntonne lopussa).

Asetuksessa määrätään, että malminetsinnästä vastaavan on tehtävä ilmoituksia kiinteistön omistajalle ennen töiden aloittamista (esim. 2 §). Tämä koskee maastotöitä ja tilapäisiä rakennelmia,

mikä voi olla merkittävää kiinteistön omistajille, jos heidän maillaan tai lähellä heidän kiinteistöjään on suunnitteilla etsintätöitä.

Esityksen mukaan malminetsintäalueella syntyvän kaivannaisjätteen jätehuoltosuunnitelma (3 §) ja sen vaikutukset ympäristöön on arvioitava ja raportoitava. Tämä on tärkeää tietoa asukkaille. Nämä toimet aiheuttavat huolta ja asukkaiden on saatava riittävästi ja ajoissa tietoa, miten suunnitellut toimet vaikuttavat ympäristön tilaan, kuten mahdollisiin saasteisiin.

Omakotiliitto pitää tärkeänä asetuksen määräystä, että kaivostoiminnan luvanhaltijan on järjestettävä yleisölle avoimia tilaisuuksia (esim. 14 §), joissa naapurikiinteistöjen omistajat voivat saada tietoa suunnitellusta toiminnasta ja esittää huolenaiheitaan. Tämä on mahdollistaa omakotitalojen omistajien osallistumisen ja vaikuttamisen kaivostoiminnan suunnitteluun ja toteutukseen.

Esityksen mukaan kaivostoiminnan päätyttyä kaivosalueet on kunnostettava, siistittävä ja maisemoitava (esim. 16 §). Omakotiliitto pitää tätä keskeisenä kiinteistön omistajille, koska omistajille tulee varmistaa, että alueen maisema palautetaan mahdollisimman luonnonmukaiseen tilaan toiminnan loputtua.

Kaivosluvan hakemisesta ja lupapäätöksistä on pyydettävä lausuntoja ja kuulutettava (34 ja 35 §), on huolehdittava riittävästä aikajaksoista, jotta kiinteistön omistajilla on aidosti mahdollisuus seurata ja tarvittaessa reagoida kaivoshankkeisiin, jotka voivat vaikuttaa heidän omaisuuteensa tai ympäristöön. Nämä asetuksen kohdat voivat olla erityisen relevantteja, jos omakotitalo tai vapaa-ajan asunto sijaitsee alueella, jolle suunnitellaan malminetsintää tai kaivostoimintaa. Omistajilla on oikeus saada tietoa toiminnasta, osallistua sitä koskeviin tilaisuuksiin ja seurata sen vaikutuksia ympäristöönsä.

Jatkamme mielellämme yhteistyötä aiheessa.

Kunnioitavasti

Suomen Omakotiliitto ry

Marju Silander
toiminnanjohtaja

Ari Rehnfors
puheenjohtaja

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kaivoslain muuttamisesta

Lausunnonantajilta toivotaan erityisesti vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Varausjärjestelmään esitetään seuraavia muutoksia:

o alueellisia rajauksia,

o hehtaariperusteinen varausmaksu

o varausajan lyhentäminen

o varauspäätöksen sisällön tarkentaminen

o varaajan velvollisuus tiedottaa varausilmoituksen jättämisestä.

o Mitä hyötyjä näet esitetyissä muutoksissa? Mitä muita muutoksia ehdotat ja miksi?

Tarpeettoman laajojen ja perusteettomien varausten tekeminen rajoittuu. Tässä kohtaa olisi harkittava sopivaa varausajan pituutta sekä hehtaariperustaisen maksun oikeaa suuruutta, jotta ilmeisen perusteettomilta ja tarpeettoman laajoilta varauksilta varmuudella vältyttäisiin. Varauskasun suuruus voisi olla nykyarvoltaan vähintään viisi euroa hehtaari ja sitä tulisi tarkistaa tarvittaessa.

Lakiluonnoksessa on ehdotettu parannuksia maanomistajien vaikutusmahdollisuuksiin maanomistajien ja kaivosyrittäjien välisten intressiriitojen sovittelussa. Luonnokseen sisältyy kuitenkin useita tulkinnanvaraisia kohtia, esim. 46 §, jolloin lakia sovellettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota maanomistukseen perustuvien intressien toteutumiseen. Käytäntöä on tarpeen mukaan täsmennettävä myöhemmin asetuksilla.

2. Onko keskeisten lakien soveltamisalojen rajat selvät: kaivoslaki, ympäristönsuojelulaki, luonnonsuojelulaki? Jos ei, miten tätä sääntelykokonaisuutta voisi mielestäsi selkeyttää?

Keskustelu kaivoslaista osoittaa, että rajat eivät ole selvät sillä kaivoslaki on herättänyt keskustelua myös ympäristönsuojelulaista, luonnonsuojelulaista ja vesilaista. Kaivoslain uudistamisen yhteydessä olisi hyvä miettiä kaivoslain soveltamisalaa ja sen suhdetta muuhun lainsäädäntöön. Tämän harkinnan tulisi ulottua myös asiassa noudatettavaan viranomaismenettelyyn siten, että kaivoshankkeen edellytyksiä ei ensimmäisenä mietittäisi kaivoslain, vaan esimerkiksi ympäristö- ja vesilain näkökulmasta.

3. Onko sinulla kokemuksia malminetsinnän aiheuttamista konkreettisista haitoista itsellesi, omaisuudellesi, harjoittamallesi elinkeinolle tai muutoin? Kerro niistä. Olisiko haitat voitu ehkäistä lupaehtoilta? Millaisilla?

Käytännössä olemme olleet tekemisissä malminetsijöiden kanssa. Yksi lupaehto, jolla hankaluuksia voitaisiin välttää on ehto, jolla luvansaaja veloitettaisiin sopivin keinoin esimerkiksi internetissä kertomaan yhteyshenkilö ja yhteystiedot, johon voi ottaa yhteyttä koskien esimerkiksi yksityisteiden käyttöä, maastoliikenteen aiheuttamia haittoja ja puustovaurioita. Maanomistajille ja yksityisteille voi olla vaikea selvittää kuka tosiasiallisesti on luvan saajan lukuun vahingot aiheuttanut. Vastuutahohan on luonnollisesti luvan saaja, mutta maanomistajan voi olla vaikea löytää henkilö, jonka kanssa keskustella asiasta. Malminetsinnän aiheuttamien vahinkojen varalle tulisi tarvittaessa asettaa vakuus.

4. Kaivoshankkeet ja niiden vaikutukset eivät aina rajaudu yhden kunnan alueelle. Nykyisin kaivoksen maankäyttö on voitu ratkaista myös maakuntakaavalla, mutta jatkossa edellytettäisiin kuntatason kaavaa, millä vahvistetaan kunnan päätösvaltaa asiassa. Mitä vaikutuksia näet nyt esitetyillä muutoksilla olevan kaavoitukseen? Mitä ratkaisuja näet kuntarajat ylittävien vaikutusten huomioimiseksi?

Ehdotettu muutos toteutuessaan lisäisi kaavoitusta kaivoshankkeisiin liittyen. Olemassa oleva lainsäädäntö antaa mahdollisuudet kuntien väliselle yhteistyölle kaavoituksessa. Kuntakohtaista kaavaa laadittaessa tulisi varmistaa, että myös naapurikuntia kuullaan asiassa tai että kunnat tekevät yhteisen kaavan. Kunnat tekevät nykyisinkin yhteistyötä kahdenvälisesti ja maakuntien puitteissa. Maankäyttö- ja rakennuslaki (1999/132) tuntee esimerkiksi kuntien yhteiset yleiskaavat.

Suomen Omakotiliitto ry:n näkökulmasta on merkitsevämpää, että kaavoitus varmistaa alueen maanomistajien ja kuntalaisten kuulemisen kaivoksia koskevan kaavoituksen osalta. Maankäyttö- ja rakennuslain (199/132) 1 ja 8 luvussa mainitut osallistamiskeinot tulevat kaavoituksessa sovellettavaksi. Muutosehdotus toteutuessaan edistäisi niitä tavoitteita, joista Suomen Omakotiliitto ry. on aikaisemmissa kannanotoissaan lausunut.

5. Kaivoksiin liittyy kaksi erillistä vakuutta, kaivosvakuus ja jätevakuus. Kaivoslaissa säädetään kaivosvakuudesta, jota esityksellä täsmennettäisiin. Kaivosvakuuden tulisi kattaa kaivosten sulkemistoimet, kuten rakennusten, rakennelmien, tiestön ja sähköverkon purkaminen, mikäli kaivostoiminnan harjoittaja on varaton. Lisäksi kaivosvakuutta esitettäisiin laajennettavaksi poikkeavien tilanteiden turvallisuustoimenpiteisiin ja maanomistajakorvauksiin. Jätevakuudesta säädetään ympäristönsuojelulaissa ja lisäksi ympäristöministeriössä kehitetään ympäristövahinkojen toissijaisia vastuujärjestelmiä. Näetkö vakuussäätelyn kattavana vai onko vielä jokin ilmeinen aukko ja mitä se koskee?

Mikään järjestelmä ei ole aukoton ja täysin kattava. Esimerkiksi Talvivaaran tapauksessa ympäristövahingot päätyivät rikosprosessiin, josta erotettiin omaksi asiakseen asianomistajien korvausvaatimukset. Rikosasian vastaajalla harvoin on maksaa tällaisissa asioissa syntyneitä vahinkoja ja mikäli toiminnan harjoittajana oleva yritys on konkurssissa sieltäkään ei ole korvauksia saatavissa. Asiassa oli ongelmana myös, että maanomistajat pakotettiin harkitsemaan kukin erikseen korvauskanteiden nostamista kärjäoikeudessa omana asianaan. Asiat tulisi voida käsitellä rikosprosessin yhteydessä tai ryhmäkanteena riippumatta siitä onko ryhmäkanteeseen osallistuja yksityinen henkilö vai yrittäjä. Vakuusjärjestelmän laajentaminen poikkeavien tilanteiden turvallisuustoimenpiteisiin ja maanomistajakorvauksiin (108 §) on selkeä parannus aiempaan. Mikäli kaivostoiminnan valvonta on toimivaa kaivosviranomaisen mahdollisuus vakuuden oma-aloitteiseen tarkistamiseen voi olla tilanteesta riippuen hyvä keino mahdollisten lisääntyneiden riskien huomioimiseen (109 §). Mainitut muutosehdotukset edistävät niitä tavoitteita, joista Suomen Omakotiliitto ry. on aiemmissa kannanotoissaan lausunut.

6. Esitysluonnoksessa ehdotetaan lupamääräyksiä saamelaisten perinteisille elinkeinoille aiheutuvien haittojen vähentämiseksi (51, 52 ja 54 §). Miten arvioit esitettyjen muutosten vaikutusta?

o ottaen huomioon saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään, kulttuuriaan ja perinteisiä elinkeinojaan

o ottaen huomioon muut elinkeinot, kuten matkailun ja porotalouden

Esitysluonnoksen muutokset velvoittaisivat huomioimaan saamelaisten elinkeinot ja kulttuurin kattavammin kuin aikaisemmin.

Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Kaivostoiminnan aiheuttamien haittojen, arvonalennusten ja muiden menetysten korvaamiseen tulisi soveltaa vesilain (2011/587) 13:11 §:stä ilmenevää puolitoistakertaisen korvauksen periaatetta. Korvauksen korottaminen kompensoisi kaivostoiminnan aiheuttamaa mainehaittaa ja vaikutusta alueen kiinteistöjen arvostukseen yleisellä tasolla. Useinhan tieto jo pelkästä kaivoksen tulosta aiheuttaa vaikutuksia kiinteistömarkkinoihin.

Käytännön edistämiseksi jo ensimmäisen malminetsintäluvan edellytyksenä tulisi olla etsintäalueen maanomistajien ennakkollinen suostumus 90 %:lta alueen maanomistajista. Suostumus tulisi hankkia, jos mahdollista, koko mahdollisen kaivoshankkeen vaikutusalueelta, ei yksinomaan etsintäalueelta. Lisäksi maanomistajien mahdollisuuksia estää malminetsintäluvan jatkaminen etsintäprosessin aikana on lisättävä ehdotetusta ja täsmennettävä.

Suomen Omakotiliitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitykseen NV/12316/2019 laista kaivoslain muuttamiseksi ja tuoda valmistelutyöhön pientalo- ja vapaa-ajan asukkaiden näkökulmia. Suomessa on noin 1,2 miljoonaa pientaloa ja noin 0,5 miljoonaa vapaa-ajanasuntoa. Omakotiliitto on Suomessa alan ainoa valtakunnallinen pientaloasukkaiden ja vapaa-ajan asukkaiden edunvalvonta- ja palvelujärjestö ja edistämme pientalovaltaista elämänmuotoa. Olemme yleishyödyllinen ja sitoutumaton kansalaisjärjestö, ja meillä on noin 230 jäsenyhdistystä, joissa yhteensä yli 70 000 henkilöjäsentä (kotitaloutta)

Silander Marju
Suomen Omakotiliitto ry